

OCENA Gledališka uprizoritev

Intimizem univerzalne drame

PETER RAK

Arthur Miller: Smrt trgovskega potnika
 režija **Janez Pipan**
 SLG Celje
 ponovitve 25. 9. 2010

Smrt trgovskega potnika je obenem povsem sodobna in povsem anahronistična drama. Po eni strani so problemi, ki jih odpira, večni in univerzalni, zlasti zdaj, ko se vedno znova opleta s traktati in tezami o preživelosti kapitalističnega sistema in eksistencah, izgubljenih v praznem potrošništvu, po drugi pa se zdi Willy Loman trdno umeščen v natančno določen čas in prostor, torej v Ameriko sredine prejšnjega stoletja. Časi so se namreč spremenili, dileme človeštva in slehernika so drugačne, utopični družbeni eksperimenti so se sesuli (ostala sta le groteskna severnokorejski in kubanski režim ter tragikomični pavlihovski venezuelski poskus), skratka razen sterilnega salonskega akademskega diskurza ni mogoče operirati z nobeno relevantno in uresničljivo opcijo drugačnih družbenih modelov, zato se zdi tudi večno lamentiranje nad obstoječim pogosto zgolj prazna poza.

Odločitev za uprizoritev kultnega Millerjevega dela tako še zdaleč ni samoumevna, saj je ne samo s toponimi in antropnimi,

temveč predvsem s temeljno atmosfero, to značilna ameriška tragedija; če bi jo hoteli aplicirati v današnji (srednje)evropski prostor, bi besedilo moralo doživeti drastične modifikacije, to pa bi bil seveda obenem zapleten in nesmiseln postopek. V celjski postavitvi je aktualizacija zato omejena skoraj izključno na uvodni prizor, umeščen v veristično veleblagovnico in garniran s tehno zvočno kuliso, nato pa sledimo klasičnemu in vitro sestavljanju mozaika zgodbe, ki je navidezno res determinirana zgolj in predvsem z družbenimi razmerji in konflikti, vendar je pravzaprav predvsem družinska drama, ki bi se lahko zgodila v vsakem političnem in ekonomskem sistemu in v vsakem delu sveta.

V tem je pravzaprav temeljna kvaliteta Millerjevega besedila, ki jo je kljub že omenjeni tipično »ameriški«
 kodi mogoče univerzalno aplicirati oziroma je to danes – drugače od časa nastanka drame, ki je lucidno postavila pod vprašaj tako imenovani kapitalizem že v samem začetku navidezno nezaustavljivega formiranja iluzije ameriških sanj – tudi edina smiselna interpretacija. In to se v tokratni celjski postavitvi kljub morebitnim drugačnim režiserskim intencam tudi

zgodí. Willy Loman je sicer res zaznamovan kot žrtev profesionalnega neuspeha v neusmiljenem kolesju korporacij in biznisa, vendar je to zgolj posledica, in ne vzrok; ta je v njegovi disfunkcionalni osebnosti z omejenim horizontom, v katerem vrednostni sistemi – kolikor sploh obstajajo oziroma kolikor niso zgolj površno pragmatičnega značaja – vedno znova izgubljuje svojo lastno substanco.

Renato Jenček kot Willy Loman je **kratko malo** izvrsten. Izoblikuje prepričljiv avtoritarni lik, ki s svojimi potezami, zaznamovanimi z iluzijo »smisla«, ki je pravzaprav kontinuiteta nič, uničuje in na koncu tudi uniči lastno existenco in existenco družine. Tukaj bi nedvomno lahko potegnili vzporednico z aktualnim slovenskim trenutkom, ki pa v nasprotju z ameriškim ne predstavlja zadržane skepse ob takšnem razvoju družbenih procesov, temveč apriorno zavračanje kakršnega koli političnega in socialnega modela. **Lučka Počkaj**, **Vojko Belšak** in **Andrej Murenc** so prav tako zelo prepričljivi sinonimi trpnega vegetiranja pod nadvlado arogantnega moža oziroma očeta, ki jim predpisuje ekskluzivne življenjske smernice, te pa so povsem nezdržljive s samouresničitvijo posameznika.

Smrt trgovskega potnika je dobra predstava, če je ne beremo skozi ideološko optiko oziroma ne iščemo najpomembnejših referenc v družbenem okolju, čeprav tovrstni vplivi seveda niso zanemarljivi. Enigmatičnost medčloveških odnosov je pač zelo kompleksna in je ni mogoče zreducirati na empirično preverljive zunanje okoliščine, zahvaljujoč igralcem – ob naštetih tudi vsem drugim – pa je intimistični značaj projekta vseskozi dominanten.

PRIZOR IZ PREDSTAVE SMRT TRGOVSKEGA POTNIKA FOTO ARHIV SLG CELJE